

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM

Turóczy Antal

**NÉGYROTOROS PILÓTA NÉLKÜLI
HELIKOPTER FEDÉLZETI AUTOMATIKUS
REPÜLÉSSZABÁLYOZÓ BERENDEZÉSEI**

című doktori (PhD) értekezésének szerzői ismertetése
és hivatalos bírálatai

Tudományos vezető:

Dr. Haig Zsolt mérnök alezredes, PhD
egyetemi docens

Budapest, 2008.

Bevezetés, tudományos probléma megfogalmazása

A XX. század végén bekövetkezett geopolitikai változások, valamint a számítástechnika és az informatika robbanásszerű fejlődése a haditechnikában is új korszakot indított el. A **tömeghadseregek helyét** egyre inkább **átveszik a** kisebb létszámú, de hatékonyabb, **precíziós** fegyverekkel, robottechnikai berendezésekkel és speciális informatikai eszközökkel felszerelt **haderők, melyek egyik legfőbb célja az információs fölény megszerzése és megtartása.** A hatékony információszerzés eszközeként **a pilóta nélküli légi járművek (UAV¹-k) egyre hangsúlyosabb szerepet kapnak** a mai modern hadseregekben. Ennek **legfőbb oka az emberi élet védelme.** Az emberáldozattal ellentétben egy pilóta nélküli eszköz elvesztése csak anyagi kárként jelentkezik. Ez a közvélemény számára is sokkal elfogadhatóbb. Másrészt a jármű képességeit – mivel nincsen ember a fedélzeten – csak a gép fizikai konstrukciójából adódó tulajdonságok miatt kell szándékosan korlátozni (mechanikai szilárdság, instabil működést eredményező manőverek, stb.). Ebből következik, hogy az UAV-k olyan környezeti feltételek mellett is képesek ellátni feladatukat, amelyekben az ember egyébként közvetlen életveszélynek lenne kitéve.

A pilóta nélküli légi járművek fejlesztésének másik mozgatórugója az, hogy ezen eszközök gyártási, üzemeltetési és karbantartási **költsége**, a hasonló feladatokra szánt pilóta által vezetett repülőgépekkel összehasonlítva jóval **alacsonyabb.** Emellett az irányító személyzet kiképzése is sokkal kisebb anyagi ráfordítást igényel. A technika fejlődésével ugyanis egyre több az automatizált funkció, ezért az UAV-t irányító személyzetének nem kell folyton a jármű irányításával foglalkoznia, figyelmét teljes egészében a küldetés valódi céljára összpontosíthatja.

Ahogy az igaz a pilóta vezette repülőgépek esetében is, **a lebegés, a helyből fel- és leszállás képessége (VTOL²) a pilóta nélküli eszközöknél is különleges képességnek számít.** Mivel a forgószárnyas járműnek nincsen szüksége kifutópályára, katonai szempontjából **könnyen bevethető, kevés logisztikai háttértámogatást igényel.** Egy kisméretű VTOL UAV, megfelelő fedélzeti szenzorokkal kiegészítve, olyan **hatékony támogató eszköze** lehet a harctéren tevékenykedő kisebb katonai alakulatoknak, amellyel kis hatótávolságon belül a kezelőszemélyzet veszélyeztetése nélkül végezhető felderítő, megfigyelő vagy adatgyűjtő feladat**Hiba! A hivatkozási forrás nem található..**

---

¹ UAV: Unmanned Aerial Vehicle

² VTOL: Vertical Take-Off and Landing

Az utóbbi időben a négyrotoros elrendezésű helikopter – a szabályozástechnika és a mikroelektronika fejlődésének köszönhetően – újból a kutatások és fejlesztések tárgyává vált. A kisméretű, elektromotoros meghajtású, fix beállítási-szögű rotorokkal rendelkező géptípusokkal, **egyszerű mechanikai felépítésű, robusztus**, ezáltal **megbízható** pilóta nélküli repülő eszköz valósítható meg.

A hatékonyság növelése, **a nagyobb repülési biztonság és a személyzet tehermentesítése érdekében az UAV egyes funkcióit érdemes automatizálni**. Amennyiben a repülés stabilizálását automatikus repülésszabályzóra bizzuk, a kezelő minden figyelmét a küldetés valódi céljára összpontosíthatja. Ez egy négyrotoros helikopter esetén igen fontos, mivel a gép kézi stabilizálása nagy koncentrációt igényel, emellett, megfelelő kommunikációs csatornát és fedélzeti szenzorokat feltételezve **lehetőség nyílik a látótávolságon kívüli bevetések végrehajtására is**. A fentiek alapján, egy négyrotoros pilóta nélküli helikopternek automatikus repülési funkciók megvalósítására alkalmas fedélzeti **automatikus repülésszabályzó berendezéssel kell rendelkeznie**.

Kutatási célok

Munkám során a következő kutatási célokat tűztem ki:

1. A fizika törvényszerűségeiből kiindulva, **meghatározni a** négyrotoros helikopter nemlineáris matematikai modelljét, benne a sárkányszerkezet tehetetlenségi tenzorát és a helikopter meghajtását szolgáló elektromotorok dinamikus egyenleteit.
2. Tanulmányozva a kereskedelmi forgalomban beszerezhető robotpilóta rendszereket, a leszűrt tapasztalatok alapján **megtervezni** saját négyrotoros helikopterem fedélzeti automatikus repülésirányító rendszerét. A szenzorok és a számítási teljesítménnyel szemben támasztott követelmények valamint a rendelkezésemre álló anyagi források figyelembe vételével megépíteni egy – a saját kísérleti rendszerem irányítására alkalmas – olcsó robotpilóta rendszert.
3. A nemlineáris rendszermodellből kiindulva **meghatározni a** kísérleti helikopter kis bedöntési és bólintási szögkitéréssel járó repülési üzemmódjaira érvényes lineáris matematikai modelljét.
4. Az elektromotorok és a helikopter lineáris dinamikus egyenleteinek ismeretében motorszabályzót illetve repülésszabályzót **tervezni**, amivel fedélzeti robotpilóta rendszerem képes a gép repülését kis szögkitérésű manőverek esetén stabilizálni.

Alkalmazott kutatási módszerek

Széleskörű kutatómunkát folytattam az értekezés témájával kapcsolatos információk összegyűjtése és rendszerezése érdekében. A szakirodalmak és az interneten hozzáférhető **publikációk tanulmányozásával, elemzésével** bővítettem a kutatási céljaim eléréséhez szükséges elméleti ismereteimet. **Konzultáltam** a repüléstudományban, a szabályozástechnikában és az elektronikában jártas **szakemberekkel**. Hallgatóként és előadóként **részt vettem több** – az értekezésem témájához kapcsolódó – hazai és nemzetközi **tudományos konferencián**. Kutatási eredményeimet rendszeresen **publikáltam** szakmai kiadványokban valamint tudományos előadások formájában is. Kísérleti rendszerem matematikai modelljének meghatározásához **méréseket és kísérleteket**, a szabályzókörok tervezéséhez pedig számítógépes **szimulációkat végeztem**, melyek eredményeit **elemeztem** és a megfelelő **következtetéseket levonva**, elvégeztem a szükséges változtatásokat.

Az értekezés felépítése

A kitűzött célok elérése érdekében értekezésemet az alábbi fejezetek szerint építettem fel:

1. fejezet: Megvizsgálom a négyrotoros pilóta nélküli helikopter alkalmazhatóságát, majd felírom a gép fizikai egyenleteit. Megoldást adok a tehetetlenségi tenzor közelítő számítására. Számításokkal és mérésekkel meghatározom a meghajtásért felelős elektromotorok dinamikus egyenleteit, majd felírom a teljes rendszer nemlineáris matematikai modelljét.

2. fejezet: Megvizsgálom két, a kereskedelmi forgalomban beszerezhető robotpilóta rendszert, majd a levont következtetések alapján kidolgozom saját kísérleti rendszerem felépítését. Bemutatom a fedélzeti elektronikai rendszerem számára kiválasztott szenzorokat, kommunikációs eszközöket és a központi egységét. Bemutatom a központi egységben, és a PC³-s földi irányító rendszerben futó, általam elkészített szoftvereket.

3. fejezet: Összefoglalom a klasszikus és modern szabályzó-tervezési eljárásokat, és megvizsgálom alkalmazhatóságukat saját rendszerem szemszögéből. Megtervezem az elektromotorok fordulatszám-szabályzóját. Meghatározom kísérleti rendszerem lebegéshez közeli és kis ($< 30^\circ$) bedöntési és bólintási szögkitéréssel járó repülési üzemmódjaiban érvényes lineáris matematikai modelljét és ehhez lineáris repülésszabályzót tervezek. Bemutatom a szabályzó-paraméterek hangolása érdekében elvégzett MATLAB Simulink szimulációk eredményeit. A valós fedélzeti elektronikai rendszerrel elvégzett tesztrepülések

---

³ PC: Personal Computer

eredményei alapján meghatározom a szabályozó algoritmusok helyes működése érdekében szükséges változtatásokat.

A fejezetek elején röviden összegzem az adott témával kapcsolatos szakirodalmak lényegi mondanivalóját, a fejezetek végén következtetéseket vonok le, majd az értekezés végén összegzem kutatási eredményeimet és végső következtetéseket vonok le.

Következtetések

A négyrotoros elrendezésű pilóta nélküli helikoptert a lebegés, a helyből fel- és leszállás képessége, a robosztus konstrukció, a csendes működés alkalmassá teszi katonai hírszerzési, felderítési és felügyeleti feladatok ellátására.

Automatikus repülésszabályzó rendszer tervezéséhez meg kell határozni egy matematikai modellt, amely a helikopter valós működését kellő pontossággal közelíti. A szimulációk és a sikeres tesztrepülések eredményei alapján kimondható, hogy az általam kidolgozott módszerek alkalmasak a sárkányszerkezet tehetetlenségi tenzorának, és az elektromotorok dinamikai modelljének számítására, valamint a helikopter általam meghatározott nemlineáris matematikai modellje megfelelő pontossággal közelíti a valós rendszerben lejátszódó folyamatokat.

Az automatikus repülési funkciók megvalósítása érdekében a helikopter mozgásállapotát megfelelő pontossággal és időbeli felbontással szükséges mérni. A gyakorlatban ezt a feladatot szenzorok és mérőberendezések, valamint ezek jeleit feldolgozó digitális számítógép segítségével oldják meg. Ez alapján arra a következtetésre jutottam, hogy saját kísérleti rendszeremben kisméretű inerciális és egyéb navigációs szenzorokat, valamint ezek jeleit feldolgozó digitális áramköröket fogok használni.

A tesztrepülések eredményei alapján arra a következtetésre jutottam, hogy az általam megtervezett és megépített fedélzeti hardver és kifejlesztett szoftver eszközök alkalmasak négyrotoros pilóta nélküli helikopter repülésszabályzó funkcióinak ellátására. A teljesen autonóm működés – például útvonalkövetés – megvalósításához azonban szükség van olyan további szenzorok beépítésére, melyekkel az x - y pozíció adatokat megfelelő pontossággal lehet mérni.

A nemlineáris modell segítségével meghatároztam a helikopter kis szögkitérésekre érvényes lineáris matematikai modellje. A szimulációk alapján a lineáris matematikai modellhez PI motorszabályzó és LQG repülésszabályzó tervezhető, amellyel a rendszer képes a helikopter repülését kis bedöntési és bólintási szögek esetén stabilizálni. A kísérleti rendszerrel megvalósított zárt szabályozási kör minőségi jellemzőit csak további szenzorok alkalmazásával, illetve a meghajtó-rendszer cseréjével lehet javítani.

A valós rendszerrel elvégzett mérések és kísérletek eredményei alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a függeszkedés közeli repülési állapot stabilizálásához az előzetesen meghatározott szabályozó struktúrát – az általam alkalmazott fedélzeti szenzorok korlátai miatt – át kell alakítanom. A korábban alkalmazott szabályozótervezési folyamatot követve, valamint a tesztrepülések eredményeit felhasználva az átalakított szabályozó struktúrával sikerült olyan zárt rendszert kialakítanom, amely képes kísérleti négyrotoros rendszerem repülését stabilizálni.

Az értekezés új tudományos eredményei

1. A fizika törvényszerűségeiből kiindulva, meghatároztam kísérleti négyrotoros helikopterem nemlineáris matematikai modelljét, benne a sárkányszerkezet tehetetlenégi tenzorát és a helikopter meghajtását szolgáló elektromotorok dinamikus egyenleteit. Számításaim helyességét kísérleti úton igazoltam.
2. Saját tervezésű, illetve kereskedelmi forgalomban beszerezhető robotpilóta rendszerek tanulmányozása során szerzett tapasztalataimat felhasználva, megterveztem a négyrotoros helikopter fedélzeti automatikus repülésirányító rendszerét, majd a szenzorok és a számítási teljesítménnyel szemben támasztott követelmények figyelembe vételével megépítettem egy saját kísérleti rendszerem irányítására alkalmas, olcsó robotpilóta rendszert.
3. A nemlineáris rendszermodellből kiindulva számítások és szimuláció segítségével, elhanyagolásokat és közelítéseket alkalmazva meghatároztam a kísérleti helikopter kis bedöntési és bólintási szögekre érvényes lineáris matematikai modelljét.
4. Figyelembe véve a meghatározott lineáris modell ismert bizonytalansági tényezőit, MATLAB valamint MATLAB Simulink környezet segítségével repülésszabályzót terveztem, mely az általam megvalósított fedélzeti elektronikai rendszerben implementálva képes a kísérleti négyrotoros helikoptert függeszkedés közeli repülési üzemmódban stabilizálni. A rendszer ezzel megfelelően stabil platformot szolgáltat fedélzeti optikai szenzorok fogadására, valamint alkalmas optikai felderítési feladatok ellátására.

Ajánlások

Tekintettel arra, hogy négyrotoros pilóta nélküli helikopter számos polgári és katonai alkalmazásban hasznosítható, javaslom a bemutatott kísérleti négyrotoros rendszer hazai továbbfejlesztését. A megbízhatóságban és a minőségi jellemzőkben jelentős javulás érhető el háromfázisú szenzornélküli hajtás, képfeldolgozáson alapuló helyzet-meghatározás, GPS, barometrikus magasságmérés stb. alkalmazásával. Ezen kívül javaslom a habszivacs védőkeret szilárdabb anyagból történő kialakítását és a teljes mechanikai szerkezet megerősítését. E témakörök további kutatások tárgyát képezhetik.

Saját publikációk jegyzéke

Lektorált folyóirat cikkek

1. **Turóczy Antal:** *Önjáró robotok fedélzeti helyzet-meghatározó eszközei*, Repüléstudományi közlemények, XV. évfolyam 35. szám, p185-194, 2003.
2. **Turóczy Antal:** *Pilóta nélküli légi járművek navigációs berendezései*, Bolyai Szemle, 2006. 1. szám p179-193.
3. **Turóczy Antal:** *Katonai alkalmazású robotok villamos meghajtása*, GÉP folyóirat, LVII. évfolyam, 2006/5. p44-52.
4. **Turóczy Antal:** *Négyrotoros pilóta nélküli helikopter fedélzeti automatikus repülésszabályzó rendszerének tervezése*, Hadmérnök, Különszám: Robothadviselés 6, <http://zrinyi.zmne.hu/hadmernok/>
5. **Turóczy Antal:** *Négyrotoros pilóta nélküli helikopter fedélzeti elektronikai rendszere*, Hadmérnök Különszám: Robothadviselés Tudományos Konferencia 2007. <http://zrinyi.zmne.hu/hadmernok/>
6. **Turóczy Antal:** *Jelfeldolgozás digitális műholdas kommunikációs rendszerekben*, Hadmérnök III. évfolyam 1. szám 2008. március, <http://zrinyi.zmne.hu/hadmernok/>
7. **Turóczy Antal:** *Négyrotoros pilóta nélküli helikopter fedélzeti repülésszabályzójának előzetes tervezése LQG módszerrel*, Repüléstudományi közlemények különszám: Repüléstudományi konferencia 2008.

Lektorált idegen nyelvű folyóirat cikkek

1. **Imre Makkay, Antal Turóczy:** *Onboard Electronics of UAVs*, AARMS, Volume 5, Issue 2, 2006. p237-243.

Magyar nyelvű előadások

1. **Turóczy Antal:** *Önjáró robotok fedélzeti elektronikai rendszerei*, Százéves a Magyar Géprepülés konferencia, Szolnok, 2003. Április 4.

2. **Turóczy Antal:** *Pilóta nélküli légi járművek navigációs berendezései*, Robothadviselés 5. tudományos konferencia, Budapest, 2005.
3. **Turóczy Antal:** *Négyrotoros pilóta nélküli helikopter fedélzeti automatikus repülésszabályzó rendszerének tervezése*, Robothadviselés 6. Tudományos Szakmai Konferencia, Budapest, 2006.
4. **Turóczy Antal:** *Négyrotoros pilóta nélküli helikopter matematikai modelljének meghatározása*, Tavaszi Szél konferencia-kiadvány 2007 p134-143, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2007.
5. **Turóczy Antal:** *Négyrotoros pilóta nélküli helikopter fedélzeti elektronikai rendszere*, Robothadviselés Tudományos Konferencia 2007. november 27.

Idegen nyelvű előadások

1. **Dr. Imre Makkay, Antal Turóczy:** *Hungarian Solution for Advanced Tactical UAVs*, in: UAV and UCAV Symposium „Threats and Possibilities in Future Networked Defences” MAY 22nd and 23rd 2003 in Stockholm, Sweden, CD melléklet
2. **Dr. Imre Makkay, Andras Molnar, Antal Turóczy:** *Stabilization concepts of UAVs*, in: 9th UAVNET Meeting 26-27 January 2004, Amsterdam, http://www.uavnet.com/DL/Document_Library/Amsterdam_Meeting/UAV_stabilization_Makkay.pdf
3. **Miklós Koncz, Antal Turóczy:** *Autopilot applications for different UAV airframes*, in: 11th UAVNET Meeting 6-7 September 2004 in Budapest, Hungary, http://www.uavnet.com/DL/Document_Library/Budapest_Meeting/Autopilot_Koncz.pdf

Szakmai önéletrajz

Személyes adatok:

- Név: Turóczy Antal
- Szül. idő: 1977. május 11.
- Lakcím: 1143 Budapest, Stefánia út 18.
- Telefon: 30/952-5117
- E-mail: anti@alarmix.net

Végzettség:

- Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, levelező doktorandus hallgató
- 1996-2002: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Villamosmérnöki és Informatikai Kar, Energiaátalakító rendszerek valamint Elektronikus készülékek tervezése és gyártása szakirányok
- 1992-1996: Bólyai János Elektronikai Szakközépiskola, Budapest

Nyelvtudás:

- Angol: középfokú C nyelvvizsga
- Spanyol: alapfokú C nyelvvizsga.

Számítástechnikai ismeretek:

Office (Word, Excel, PowerPoint), CorelDraw,

CAD és fejlesztői rendszerek:

Orcad (Capture, PSpice, Simulate, Layout), Xilinx CPLD - FPGA fejlesztő rendszer, Analog Devices Visual DSP++

Programozási tapasztalatok:

C, C++, Assembly (Atmel AVR, TMS320Cxxxx, ADSP21xx, Intel), Matlab, Maple, VHDL, Pascal

Munkahelyek:

- 1998 - Bizalom Vagyonvédelmi Rt., rendszergazda, elektronikai vagyonvédelmi rendszerek tervezése

Tudományos és szakmai tevékenység:

- 2002-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen Irányítástechnika és Informatika Tanszékén háromdimenziós ultrahangos helyzet-meghatározó mérőberendezés kifejlesztése
- 2003-tól a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen egyetem hallgatójaként pilótanélküli repülőgépek témakörében kutató-fejlesztői tevékenység
- Beágyazott szoftver-hardver rendszerek fejlesztése
- Távközlési berendezések jelfeldolgozó algoritmusainak implementálása
- DSP és FPGA kódok fejlesztése